

Презентація нової наукової праці історика Віктора Ідзя «Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі «Український Календар(1957-1986рр.)». - Львів, «Вид. ІСЄ, 2021р.» в Інституті Східної Європи. ©

9 липня 2021 року відбулась презентація наукової праці доктора історичних наук, професора, академіка, директора Інституту Східної Європи Віктора Ідзя «Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі «Український Календар(1957-1986рр.)». - Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи, 2021р.».

Як було наголошено під час презентації рецензентом, доктором наук з державного управління, професором Інституту Східної Європи Василем Пасічником: «... нова наукова праця академіка, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи Віктора Ідзя «Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі «Український Календар(1957-1986рр.)» засвідчує, що на шпальтах часопису українців Польщі «Український Календар(1957-1986рр.)» польськими дослідниками в 1957-1986 роках аналізувалися та відтворювалися маловідомі сторінки життя і творчості Івана Франка... Проаналізований науковий матеріал та джерела з праці академіка Віктора Ідзя «Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі «Український Календар(1957-1986рр.)» може слугувати джерельною базою у вивченні творчості Івана Франка та її впливу на українську державницьку та громадську думку, наголосив у висновок виступу доктор наук з державного управління, професор Інституту Східної Європи Василь Пасічник...».

Як наголосив на презентації автор праці історик Віктор Ідзьо: «...Іван Франко все своє літературне, політичне, та громадське життя, всю свою важку титанічну працю спрямовував для визнання українців у Європі цивілізованою літературною, культурною та державною нацією, за для здобуття культурного статусу якої, він у творі «Каменярі» наголошував українцям: «Лупайте цю скалу - нехай ні жар ні холод не спинить Вас...».

Сьогодні за аналізом дописувачів часопису українців Польщі «Український Календар(1957-1986рр.)» відтворимо літературний, мовний, перекладацький феномен Івана Франка...».

Нище подаємо нове «щойно відредаговане» дослідження доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя «Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі «Український Календар(1957-1986рр.)» яке було викладене для вчених Інституту Східної Європи, гостей ІСЄ: українських істориків, філологів та громадських діячів...

З працею вже можна познайомитися у Львівській національній науковій бібліотеці імені Василя Стефаника, на сайті Інституту Східної Європи та у мережі ФСБУК.

Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі «Український Календар(1957-1986рр.)» . ©

Вперше на шпальтах часопису українців Польщі "Український Календар" Іван Франко постає своїм величавим портретом у 1958 році. Тут же в рубриці "Українські історичні дати" подається коротка автобіографічна звітка про Івана Франка час народження та час смерті великого українського письменника, мислителя, революціонера – демократа[1].

В Українському Календарі за 1959 рік подано великий портрет Івана Франка поряд з Адамом Міцкевичем, наголошено на великому вкладі Каменяря в українську літературу та культуру[2].

В Українському Календарі за 1962 рік в рубриці "Історичні дати" поміщено великий портрет Івана Франка, як доповнення до його прислів'їв, які пов'язані з життям українського народу[3].

Привертає увагу на шпальтах Українського Календаря переклад віршу на польську мову "Франко - наш образ" в якому перекладач Флоріан Неуважний якнайповніше розкрив громадську та літературну діяльність Івана Франка[4].

Чільними, на нашу думку, в Українському Календарі за 1986 рік є статті Теоксиса Пачковського "Слово о полку Ігоревім в поезії Івана Франка" та Антона Верби "Іван Франко у Польщі". У першій статті Теоксис Пачковський наголошує, що вже в юнацькі роки Іван Франко будучи учнем вищої гімназії глибоко зацікавився невмирущою поемою Київської Русі "Словом о полку Ігоревім". Він був проинятий гордістю, що поет Київської Русі склав епічну пісню про похід Ігоря проти половців. Зацікавлення "Словом" у Івана Франка набрало такої сили, що в 1873 році він переклав його на українську мову. Повний текст цього перекладу, що досі зберігається в архіві Франка, вперше опублікував на підставі авторграфу академік Михайло Возняк у третьому збірнику "Іван Франко" 1952р. (с.5-24).

Окремі підзаголовки Франкового перекладу "Словом о полку Ігоревім", як твердив Михайло Возняк, повністю збігаються з тими, що їх знаходимо в хрестоматії Якова Головацького "Хрестоматія церковно-словянская и древнеруская в пользу учеников высшей гимназии". (Я. Головацький. - Відень, 1854, с.291-303)[8].

Це засвідчує, що Іван Франко вивчав і перекладав "Слово о полку Ігоревім" за шкільним підручником Я. Головацького. Техніку перекладу Івана Франко вперше засвоїв в старших класах гімназії на лекціях грецької та латинської мов, зокрема тоді, коли вивчав твори Гомера і Вергілія. Згодом Іван Франко сам написав декілька наукових робіт про основи художнього перекладу. Його кредом був – точний переклад змісту оригіналу через призму ідейно-художніх засобів. У своєму "Слова о полку Ігоревім" він притримувався цих положень[8].

Як бачимо із аналізу перекладу Івана Франка, бачимо, що Франко не дуже відходить від оригіналу виданим Я.Головацьким. Його переклад є більш досконалим не дивлячись на те, що до нього "Слово о полку Ігоревім" перекладали віршем на українську мову М.Максимович (1857р.), С.Руданський (1871р.), Ю.Федькович(1860р.) та ще деякі українські поети. Слід наголосити, що окремі частини "Слова о полку Ігоревім" краще переклали М.Максимович та С.Руданський, ніж І.Франко. Цілком можливо, за таких обставин не друкував свого перекладу за

життя Іван Франко і тільки набагато пізніше його переклад опублікував Михайло Возняк. Очевидно сам Іван Франко вважав свій переклад недосконалим і тому відхилив вихід свого перекладу. Однак в подальшому в ряді своїх поезій, вважає Теоктист Пачковський, Іван Франко перекликається з автором Слова о полку Ігоревім". У своїх поезіях пригадуючи минуле Київської Русі він повністю дублює всі сценарії з "Слова о полку Ігоревім", по новому використовує мотиви славетної поеми. Як бачимо для автора "Слова о полку Ігоревім" Івана Франка спільними є глибокий патріотизм. Отже відношення Івана Франка як до перекладу "Слова о полку Ігоревім" на українську мову, так і використання мотивів і поетики цього твору у власній поезії, має сьогодні величезне значення при вивченні невмирущої поеми та поетичної творчості нашого славетного Івана Франка[5].

Цікавою статтею є також праця Антона Верби "Іван Франко в Польщі" в якій дослідник наголошує, що популярність Івана Франка у Польщі зросла завдяки проєкції українського фільму про життя письменника, перекладам його творів, довідках в енциклопедичних довідниках, популярних статтях у пресі і науковим дослідженням. Крім перекладів, де-яка частина літературної спадщини виявилась в оригіналі. Так у хрестоматії "Українська література" за 1962 рік, яку упорядкував М.Якубець, надруковано 6 поезій, 7 новел та уривок роману "Борислав сміється". Крім цього, окремі поетичні та прозові твори Івана Франка друкувалися в читанках до навчання української мови. В початковій школі. Польські переклади поетичної спадщини, а особливо творів Івана Франка, можемо зустріти на сторінках преси та репертуарних збірників в же в повоєнній Польщі[8].

Слід завдячувати за переклади творів Івана Франка на польську таким перекладачам, як Л.Пастернак, К.А.Яворський, Ю.Бояр, Л.Левін, А.Баумгартен, Е.Зих та інші. Вибрані вірші Івана Франка також були опубліковані в перекладах в 3 томі "Післямова" К.А.Яворського (1972р.). Тут поміщено 13 віршів, серед яких "Каменярі", "Гімн", "Декадент", "Сідоглавному" та інші. Дещо більшу вибірку віршів Івана Франка польський читач побачив в "В Антології української поезії" (1977 р.) Ф.Неуважного і Є.Плесняровича. Тут поміщено 17 поезій переважно у перекладі В.Слободника. Упорядники помістили навіть один переклад Сидора Твердохліба. Як показує історія, польський читач починає активно знайомитися з творчістю Івана Франка починаючи з 1950 року, з появи книжки "Мураж і інне оповідання" в якій у перекладі І.Тувім-Ставінської "видавництво КіВ" випустило "Захар Беркут"[8].

До сторіччя Івана Франка перекладачі З. та С. Гловяки видали новелу "Муляр"(1956). Ці самі перекладачі підготували двотомник прози Івана Франка в якому поміщено 28 новел й 3 повісті. У гурті малих прозових творів бачимо:"На дні", "Вугляр", "Ліси й пасовиська", "Добрий заробок", "Вівчар", "До світла", "Свинська конституція", "Маніпулянтка", "Грицева шкільна наука" та інші. З великих полотен: "Захар Беркут", "Для домашнього вогнища", "Основи суспільства". Цей двотомник з післямовою Маріана Якубця вийшов у видавництві "Чительнік" в 1955 році.

В 1956 році Ю.Бояр переклав на польську мову п'єсу "Украдене щастя", яку надрукував в збірнику "Праця світлицова". Цей же перекладач української літератури "Свинську конституцію" опублікував в збірнику "Україна"(1956). Його ж "Добрий доробок" появився на сторінках журналу "Вармія і Мазури"(1956, №10) [8].

Люблінському видавництві в 1974 році в перекладі З. і Г.Гловяків. Вони в тому ж видавництві випустили в 1979 році "Оповідання" Івана Франка. Окрім художніх творів Івана Франка на польську мову були переведені його публіцистичні та літературознавчі твори. Ще в 1954 році у збірнику "Под штандартем братней пшиязні", поміщено уривок статті Івана Франка "Нецо о стосунках польско-рускіх"(с.76). Ця стаття раніше була опублікована польською мовою в газеті "Кур'єр Львовскі" (1895, №284)[8].

Про зацікавлення польського літературного середовища літературною полонікою Івана Франка свідчить вибірка його праць "Іван Франко, О літера туже польскей"(1979), упорядкована М.Купльовським і виданим Літературним видавництвом у Кракові. У вибірці поміщено статті Івана Франка: про А.Міцкевича, Ю.Словацького, Б.Залеського, С.Гоцинського, А.Шашкевича, Б.Пруса, М.Конопницьку, Я.Каспровича, С.Пшибишевського, З.Пшесмицького та інших[8].

Статті, які не були написані польською мовою, переклали: М.Купльовський, М.Трачевська. Разом у збірнику було поміщено 21 стаття. Примітки і вступне слово написав Міколай Купльовський[8].

Окрім перекладів популяризація імені українського письменника і вченого в Польщі йшла шляхом поміщення інформаційних довідок в енциклопедичних довідниках: "Вклькей енциклопедії повшехней", Т.4, "Словнику польського фольклору", в якому довідку написав Ю.Кшижановський, у "Словнику письменників європейських народів"(1966) та енциклопедичному посібнику "Польська література"(1984). Дві останні довідки належать Маріану Якубцеві[8].

Популярні публікації про автора "Мойсея" появилися в щоденній польській пресі. Вже в 1948 році П.Студзенни в газеті "Червоний штандарт" від 29.08. писав про участь І.Франка в з'їзді польських літераторів. Про 35-річчя з дня смерті І.Франка відмітив часопис "Радіо і свят"(1951, №22)[8].

Більшість популярних статей про Івана Франка в польській пресі появились в 1956 році. Слід наолосити на публікації А. Цесажа ("Трибуна люду"№240), А.Середницького (Жице Варшави"№ 205), Ю.Бояра.("Зельони штандарт", №82), Я.Бжози ("Перспективи"№2), А.Середницького "Глос наuczительські", №40) та інші[8].

У тижневику "Пшиязнь"(1956, №35) поміщена стаття Зіновії Франко "Співець праці і боротьби". Ця ж авторка надрукувала статтю "Співець свободи і дружби" в журналі "Культура і жице"(1956, №33). [8].

Леонід Венгероу у тижневику "Жице літерацке" (1956, №41) висвітлив питання "Іван Франко як критик польської літератури". Матеріали про Івана Франка поміщалися в же в першому номері Нашого Слова", "Нашій Культурі". Бібліографію польських публікацій до 100-річчя з дня народження Івана Франка подав в «Нашій Культурі» А.Середницький[8].

В іншому плані відмічали значення наукової і літературної діяльності Івана Франка автори вступної статті "Антології української поезії"(1977), Р.Лужний – автор нарису про українську літературу, що була поміщена у збірнику "Україна"(1970). М.Якубець у хрестоматії "Література українська"(1962) та в нарисі української літератури, який він написав до III тому "Дзеє літератур европейських" є свідчення про діяльність Івана Франка[8].

Згадки про Івана Франка знаходимо в різних наукових виданнях: С.Кеневич "Гісторія Польскі 1795-1918". Варшава 1968, Дзеє фольклористики польскей 1864-1918. - Варшава 1982, Я.М.Касіян "Поетика польское загадкі людовей"(1976), Е.Янковский, Еліза Ожешкова"(1966) та інші[8].

Окреме місце займають статті про українського письменника і науковця в наукових журналах. Так в 1954 році Ян Козловський у "Квартальнику Інституту польско-радзецкего", №1 помістив статтю на тему "Іван Франко і польський робітничий рух Галичини" в якій використав досі невідомі архівні матеріали. Новаторський характер мала стаття К.Дудіна-Вонсовича "Публіцистика І.Франка в селянській пресі", що появилася у "Квартальнику Польско-радянського інституту"(1955"1-2). К.Дудін-Вонсович в журналі "Славія орієнталіс" надрукував розвідку на тему "Участь Франка у польському селянському русі Королівства Галичини"(1958, №1)[8].

Найяснішою зіркою на фоні тогочасного польського Франкознавства стала післямова до польського двотомника творів Івана Франка польською мовою, яку написав Маріян Якубець. Польський славіст докладно життя та літературну, наукову, публіцистичну й громадську діяльність Івана Франка, висвітлив його зв'язки з польською наукою і літературою й визначив місце в польській та взагалі слов'янській культурі. Вчений слушно писав: "Іван Франко є найвидатнішим поруч з Тарасом Шевченком класиком української літератури. Він був відомий в усій слов'янщині, як вчений, критик, та історик літератури, глибокий знавець питань народної культури., історик мистецтва і театру. Дивував сучасників шириною знань та гідною подиву працьовитістю. Бібліографія праць І.Франка налічує біля 5 тисяч публікацій... Іван Франко займає почесне місце не тільки в історії культури та громадському житті українського народу... Його темпераментні і полемічні статті в різних журналах Росії, Австрії, польських журналах, І.Франко писав польською мовою, ратували за дружбу між українським та польським народами (с.1-507).

Великою подією для польського франкознавства була наукова сесія, яку організували Комітет слов'янознавства ПАН. Сесію відкрив видатний польський мовознавець Тадеуш Лер-Сплавінський. Відтак з доповідями виступили Є.Кирилюк, який говорив про значення І.Франка для слов'янських літератур. Маріян Якубець проявив реферат на тему програми досліджень питання Іван Франко і польська література. Київський славіст Г.Вервес доповідав на тему ролі Франка в зближенні української і польської літератур. Варшавський мовознавець Пшемислав Зволінський висвітлив питання "Іван Франко – як мовознавець". Про участь Каменяря в селянському русі Королівства Галичини говорив Кшиштоф Дудін-Вонсович, мистецтво Франкових перекладів творів Міцкевича охарактеризувала Ельжбета Анчевська, а Тадеуш Шишко і Станіслав Маковський подали комунікат про неопубліковану кореспонденцію Франка з Адамом Вісліцким. Згадані доповіді були надруковані в журналі "Славія орієнталіс"(1958, №1), які збагатили ще й стаття Едварда Карвота "Вклад Івана Франка до польської етнографії"[8].

Незабутньою подією по пуляризації Івана Франка в Польщі була поява у видавництві "Ведза повшехна" нарису Маріяна Якубця "Іван Франко"(1958). Автор розглядав свій нарис в контексті зміцнення польсько-української дружби. Тут же автор прослідковує історію культурних польсько-українських взаємин[8].

Помітне місце в збагачуванні польського франкознавства займають праці Ельжбети Горнової "Оцена дзялальності Михайла Драгоманова в історіографії українскей, російскей і польскей"(1967), та "Українські обуз постемпови і его вступпраца з польском левіцом сполечном в Кролевстве Галіції 1876-1895". Вроцлав, 1968.

Авторка в своїх праця з'ясувала боротьбу Івана Франка з консервативними діячами і поглядами в Галичині. У зв'язку з цим вона в Українській культурі опублікувала статтю "Іван Франко і польські прогресивні діячі в Галичині в якій прийшла до висновку, що співпраця Івана Франка з польськими прогресивними діячами вилася в дружні стосунки між українцями та поляками взагалі(с.108). Цікавим доробком, які розкривають зв'язки з польською пресою є робота Ельжбети Вісневської. У післямові до двохтомника "Вибраних творів Івана Франка" в якій наголошувалося, що Іван Франко вніс суттєві доповнення в українсько-польські історичні взаємини.(1957) [8].

На польському ґрунті питання оцінки польської літератури Івана Франка займався Миколай Купльовський.

У 1974 році він видав монографію "Іван Франко, як критик літератури польскей". Польський дослідник оцінив літературознавчу полоніку Івана Франка. У вступному слові до монографії Миколай Купльовський наголошував: "Метою цієї праці є приближення до польського читача Івана Франка, який в силу різних історичних обставин для польського читача був надто непомітний, поменшуваний і завуальований на процеси польського літературного життя. Маючи це на увазі автор наголосив в монографії, що Іван Франко дійсно взяв участь у розвитку польського літературного процесу"(с.12). В наступній праці "До антології літературознавчої полоніки Івана Франка" написав ретельний вступний нарис в якому справедливо визначив місце Івана Франка в історії української та польської літератур, а також ще раз пригадав його життєвий і творчий шлях[8].

Наведені, хоч зовсім не повні, факти красномовно свідчать про великий і новаторський вклад польських письменників і літературознавців у франкознавство, який збагатить науку новими досягненнями[6].

В подальшому в цьому ж річнику Українського Календаря, в своїй польськомовній статті, яку ми подаємо у власлідок перекладі на українську мову, її авторка Гражина Паздро наголошує, що в 80-роки XIX століття відносяться до великого розвитку української культури. Королівство Галичина стало П'ємонтом українського літературного та наукового життя і самотнім представником в розвитку української публіцистики. Емський указ

1878 року в дикій Росії унеможливив розвиток української літератури та культури на Східній Україні. Розвиток літератури в Галичині були пов'язані з труднощами, доказом того є історія виходу редактованого Іваном Франком журналу "Поступ", що відбилася також відлунням на польській літературній праці. Польський часопис, який видавався в Петербурзі в №47 у 1886 році теж розповів про намагання видавати у Львові часопис українською мовою, який мав виходити з січня 1887 року. Головний редактор Іван Франко оголосив про передплату нового часопису "Поступ", який мав виходити з нового року по всій Україні. З програми цього часопису, який мав виходити в дусі свободи, правди і розвитку українського слова мін мав стати органом поступового розвитку української культури. Він мав обороняти права і свободи українців в Королівстві Галичини від імперського свавілля австрійців та інших національностей. Редакція вважала за необхідне обороняти соціальні, економічні, громадські та господарські права українського населення Королівства Галичини...[8].

В редактованім Іваном Франком журналі "Поступ", розпочалась дискусія по питаннях впровадження безкоштовного навчання в школах та вищих учблвих закладах для українців, а також зняття заборони і вільного розвитку всього українського. По цих питання Іван Франко звернувся листом до Елізи Ожешкової від 14.12.1886р., в якому пропонує польським письменникам співпрацю з цього друкованим органом. В листі Іван Франко наголошує, що австрійська цензура не дозволила йому видавати "Поступ" що місяця, а лиш більшими брошурами два рази в рік...". Із цього ми бачимо, що внаслідок таких дій австрійського уряду "Поступ" так до друку і не дійшов...[8].

В листі до редактора Петербургського часопису "Край" Іван Франк скаржитья, що прокуратура австрійська заборонила йому видавати журнал "Поступ" в столиці Королівства Галичини місті Львові... Прокуратура наголосила, що якщо Іван Франка і видасть перший номер "Поступу", то він буде конфіскований австрійською владою і тому цей часопис не може появитися друком...[7].

Список використаної літератури:

- 1.Український Календар. – Варшава, 1958. – С.29. – С.46.
- 2.Український Календар. – Варшава, 1959. – С.28.
3. Український Календар. – Варшава 1952. – С.26.
- 4.Український Календар. – Варшава 1983. – С.219.
- 5.Теоктист Пачовський."Слово о полку Ігоревім" в поезії Франка. Український Календар. – Варшава 1986, – С.94-97.
- 6.Антін Верба. Іван Франко у Польщі. Український Календар. – Варшава 1986. – С.98-102.
- 7.Grazyna Pazdro. Iwan Franko "Postup". Український Календар. – Варшава 1986. – С.103-105.
- 8.Віктор Ідзьо. Іван Франко на шпальтах часописів українців Росії та Польщі у ХХ столітті. – Івано-Франківськ, 2015. – С.26-30.

Віктор ІДЗЬО

Іван Франко
на шпальтах часописів
українців Росії та Польщі
у ХХ ст.